

Vår tids klima og naturkrise

Er det ennå håp?

Frode Stordal og Svein Olaf Thorbjørnsen

13.04.26

Vi setter våre fotavtrykk

Sand

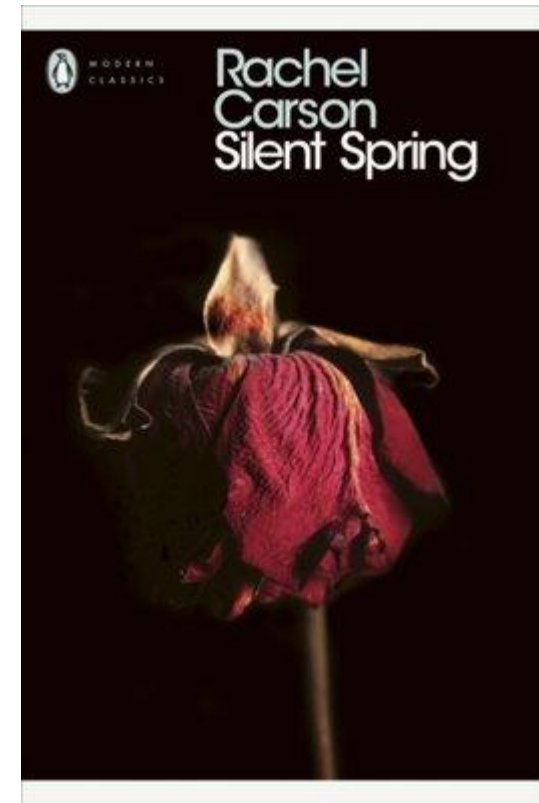
Jord

Økologisk

- Et eksistensielt tema
  - Det eksistensielle: Har å gjøre med mening, skyld, liv og død, håp
  - Det gjelder oss, våre barn, våre barnebarn, generasjonene etter dem
  - En meningsfull og god fremtid for dem?
  - Kan vi håpe på en endring til det bedre for jordens tilstand?
- Et tema som angår oss: kunnskapsmessig, etisk (ansvar) og praktisk (handling)

Silent spring

- Rachel Carson: *Silent Spring* (1962)
  - Våren er taus fordi fuglesangen er blitt borte
  - Plantevernmiddelet DDT hadde drept myggen, som var mat for fuglene
  - DDT forbudt i dag. Enda hører vi fuglesang. Men hvor lenge?

Allmenningens tragedie

En fellesressurs ødelegges fordi alle brukerne av ressursen handler til sitt eget beste, selv om de dermed på lang sikt skader seg selv

Klimagassene kjenner ingen landegrenser. Den globale atmosfæren er vår allmenning

Horisontens tragedie

Store samfunnstrusler med konsekvenser først langt frem i tid, blir nedprioritert

Våre valg har konsekvenser for kommende generasjoner

Klimagassene fjernes svært langsomt

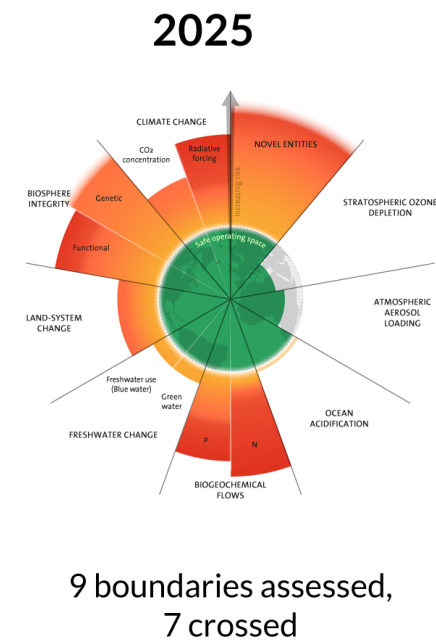
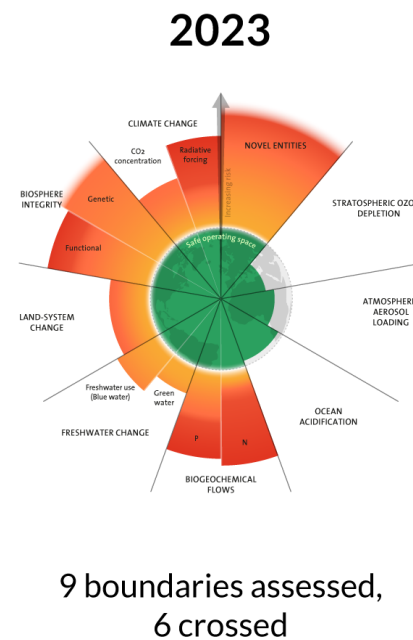
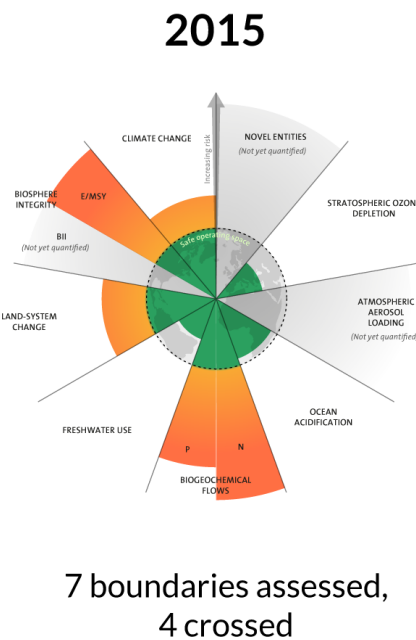
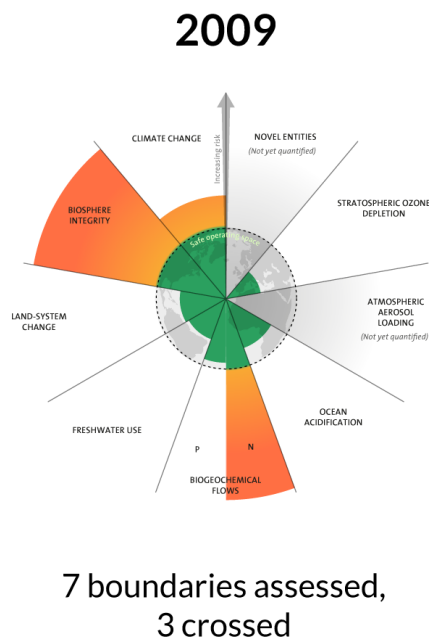
Mitt utslipp av CO₂ i dag, hvor mye er igjen etter

- 10 år? 70-80%
- 100 år? 40-50%
- 1000 år? 20-25%

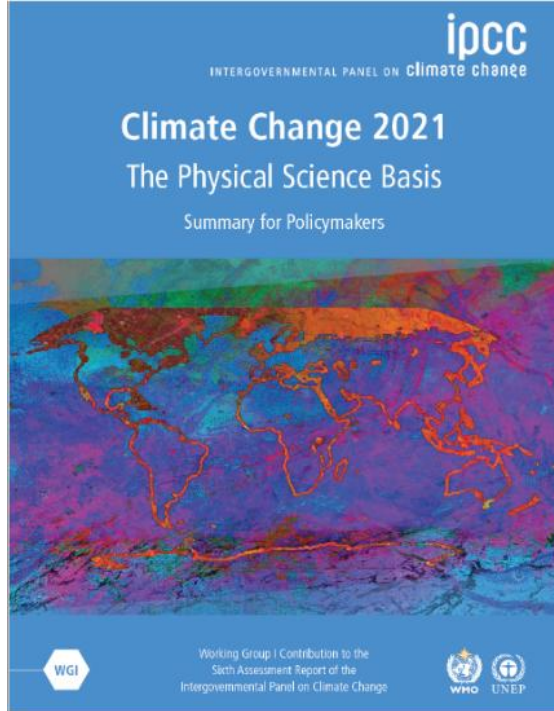

Dagens økologiske situasjon

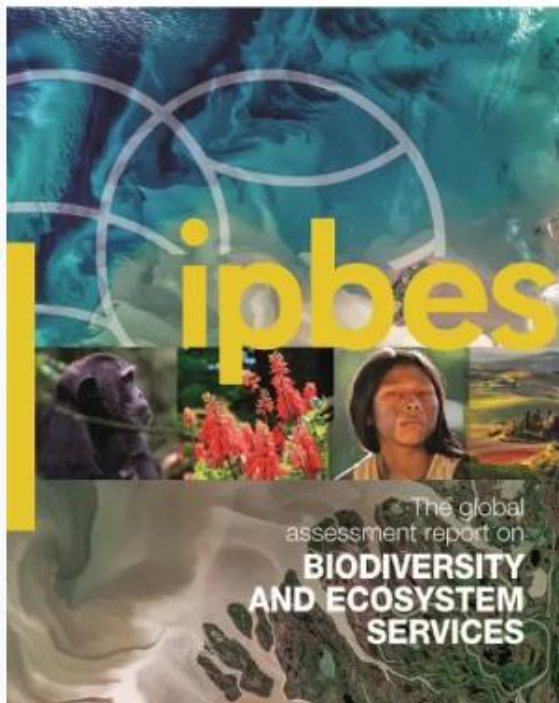
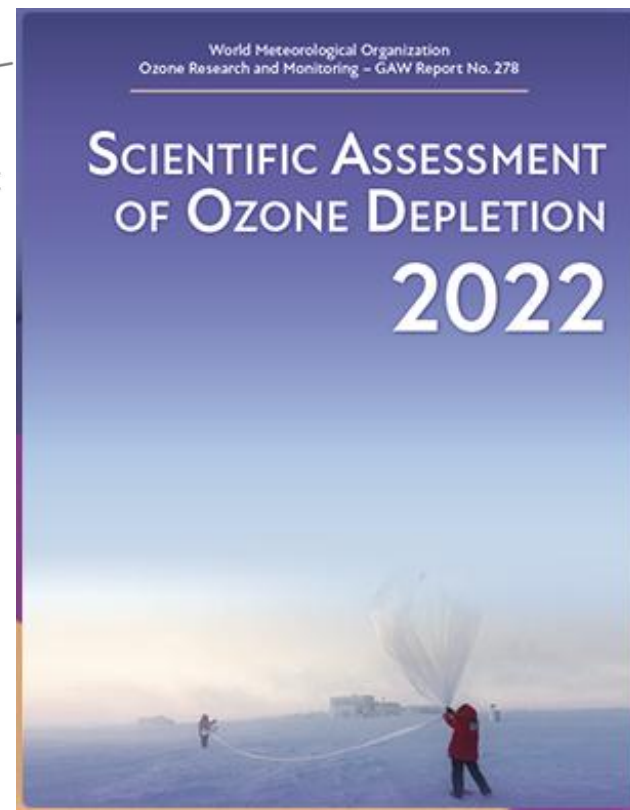
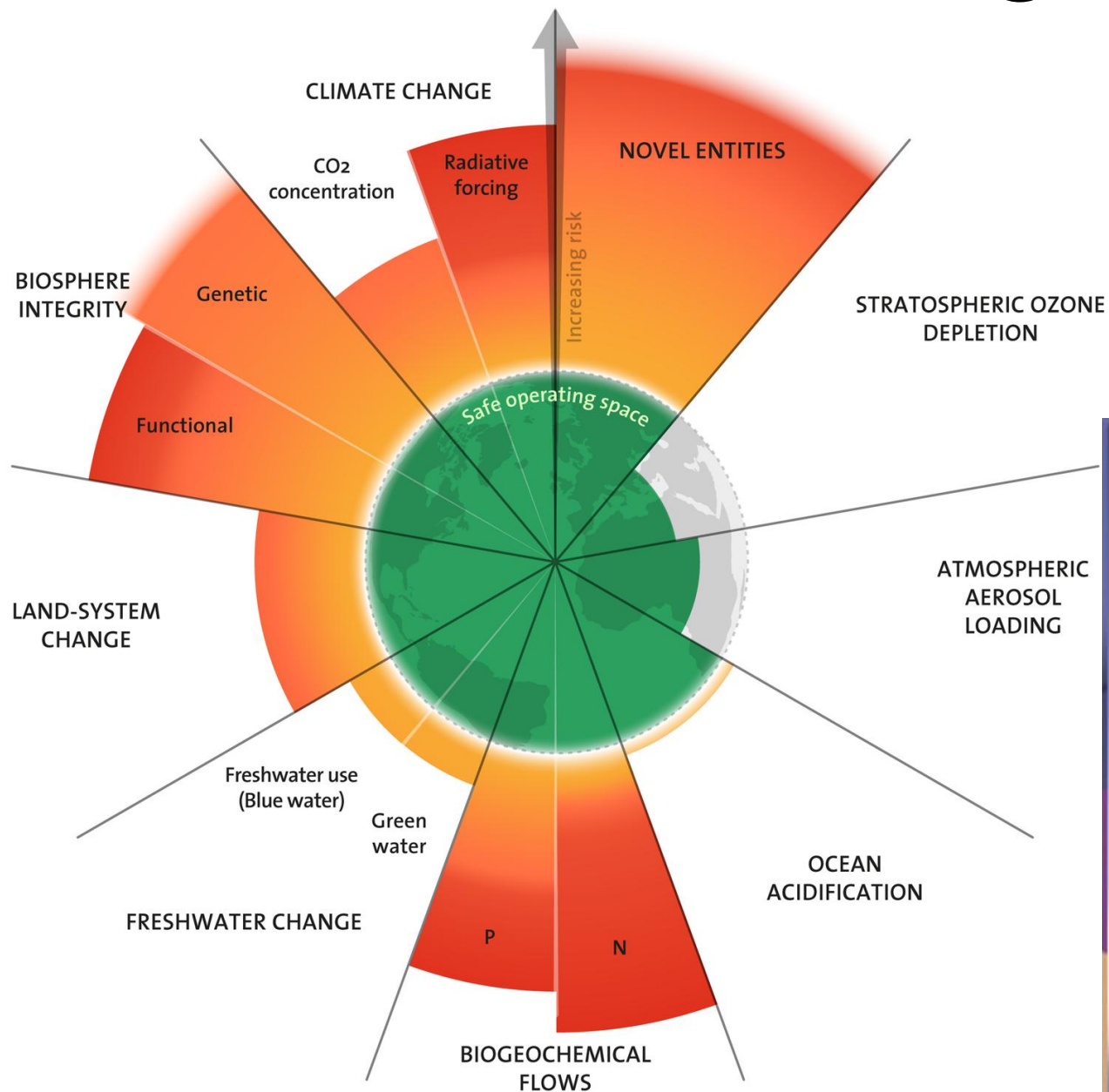
Planetens tålegrenser

Ved Stockholm Resilience Centre har en gruppe forskere kartlagt en rekke globale utfordringer som vår planet står overfor, utredet hvor tålegrensene går og hvor nær vi er ved å overskride dem

Planetens tålegrenser

Ozonlaget

Reddet av Montreal-avtalen i 1984

Susan Solomon

Pionerarbeid om ozonhullet

Overvintret i Antarktis

Paul J Crutzen

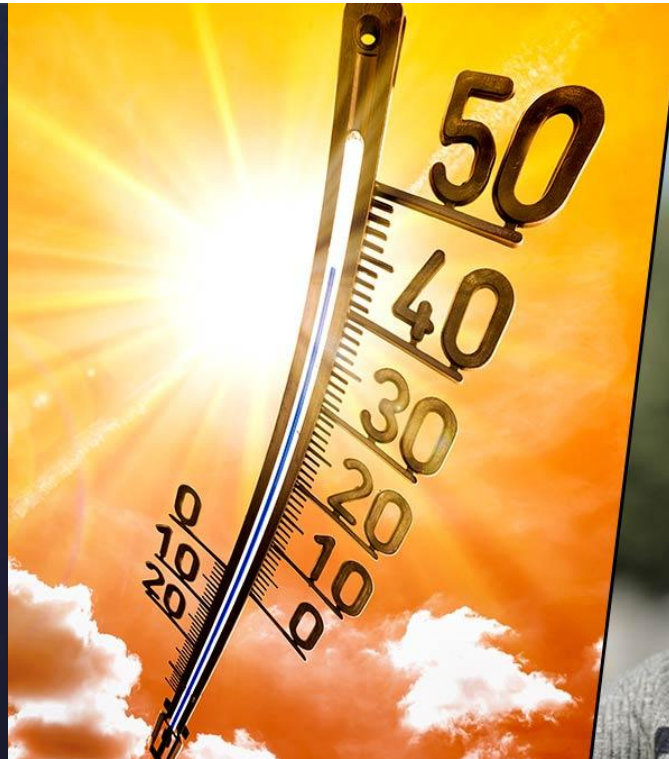
Nobelprisen i kjemi 1995 (med Rowland og Molina)

Lanserte begrepet antropocen i 2000

..... the ozone hole [could] ...have been a global, year-round phenomenon, not just an event of the Antarctic spring. *More by luck than by wisdom*, this catastrophic situation did not develop.

Klima

Varmere

Klima

Våtere

Klima

Villere

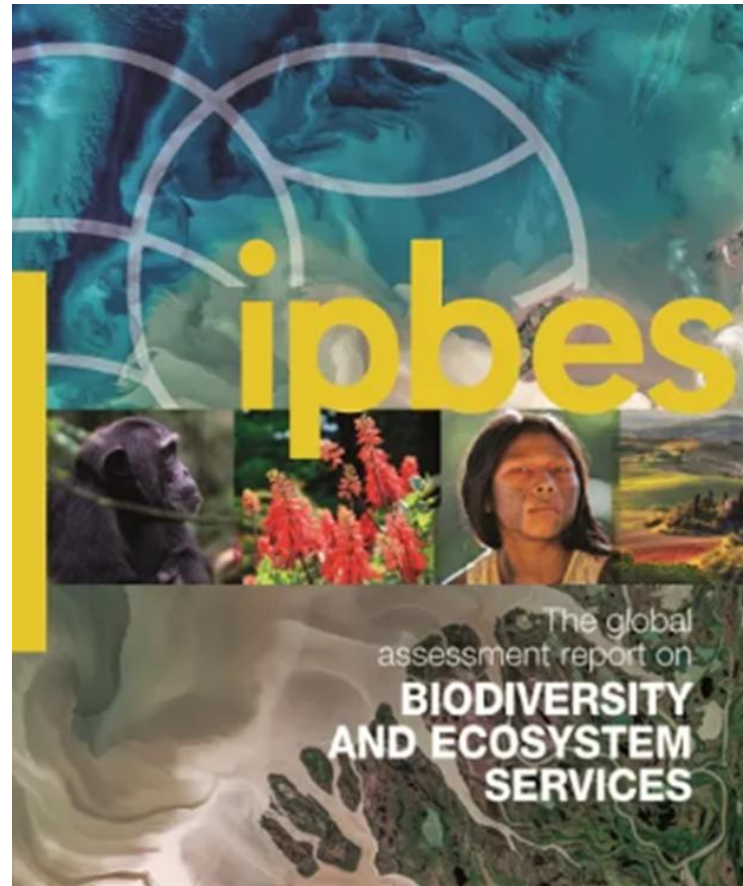

Klima

Tørrere

Naturødeleggelse

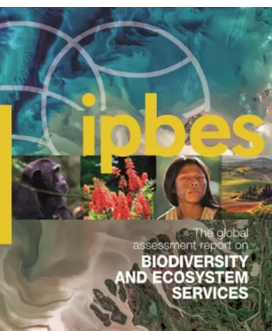
Naturødeleggelse: Endret arealbruk

Omdannelse av naturområder til jordbruk, skogbruk, byutvikling, hyttebygging, veier, vindkraftanlegg og annen infrastruktur er den største trusselen, da den ødelegger leveområder for mange arter. Bunntråling skader livet på havbunnen.

Naturødeleggelse: Endret arealbruk

Omdannelse av naturområder til jordbruk, skogbruk, byutvikling, hyttebygging, veier, vindkraftanlegg og annen infrastruktur er den største trusselen, da den ødelegger leveområder for mange arter. Bunntråling skader livet på havbunnen.

Naturødeleggelse: Endret arealbruk

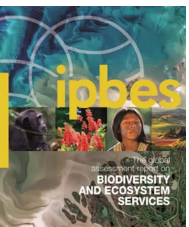
NRK

Naturødeleggelse: Rovdrift og overhøsting

Overutnyttelse av naturressurser gjennom fiske, jakt, og hogst som går utover bestandenes evne til å forplante seg, er en sentral årsak. Krypsskyting truer enkelte arter.

Historiske eksempler: nær utryddelse av bison på prærien i USA og i Europa. På vår vakt: nær utryddelse av blåhval, planetens største dyr og sterkt redusert ulvestamme i vårt land.

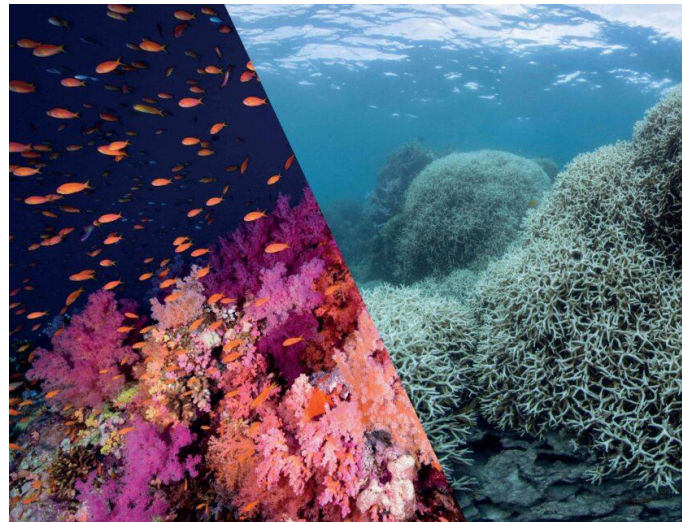
Naturødeleggelse: Klimaendringer

Økende globale temperaturer, ekstremvær og forskyvning av klimasonene forstyrrer økosystemer og arter, og fører til endringer i leveområder. Jordkarbon frigjort til atmosfæren kan forsterke problemene.

Naturødeleggelse: Forurensing

Utslipp fra industri og landbruk, urensset kloakk og avrenning av gjødsel fører til forgiftning av vann og jord, og kan skape "dødsoner" i havområder.

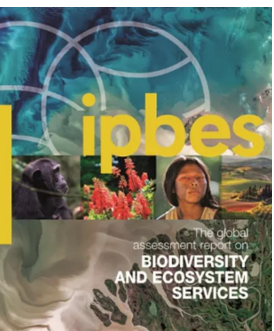
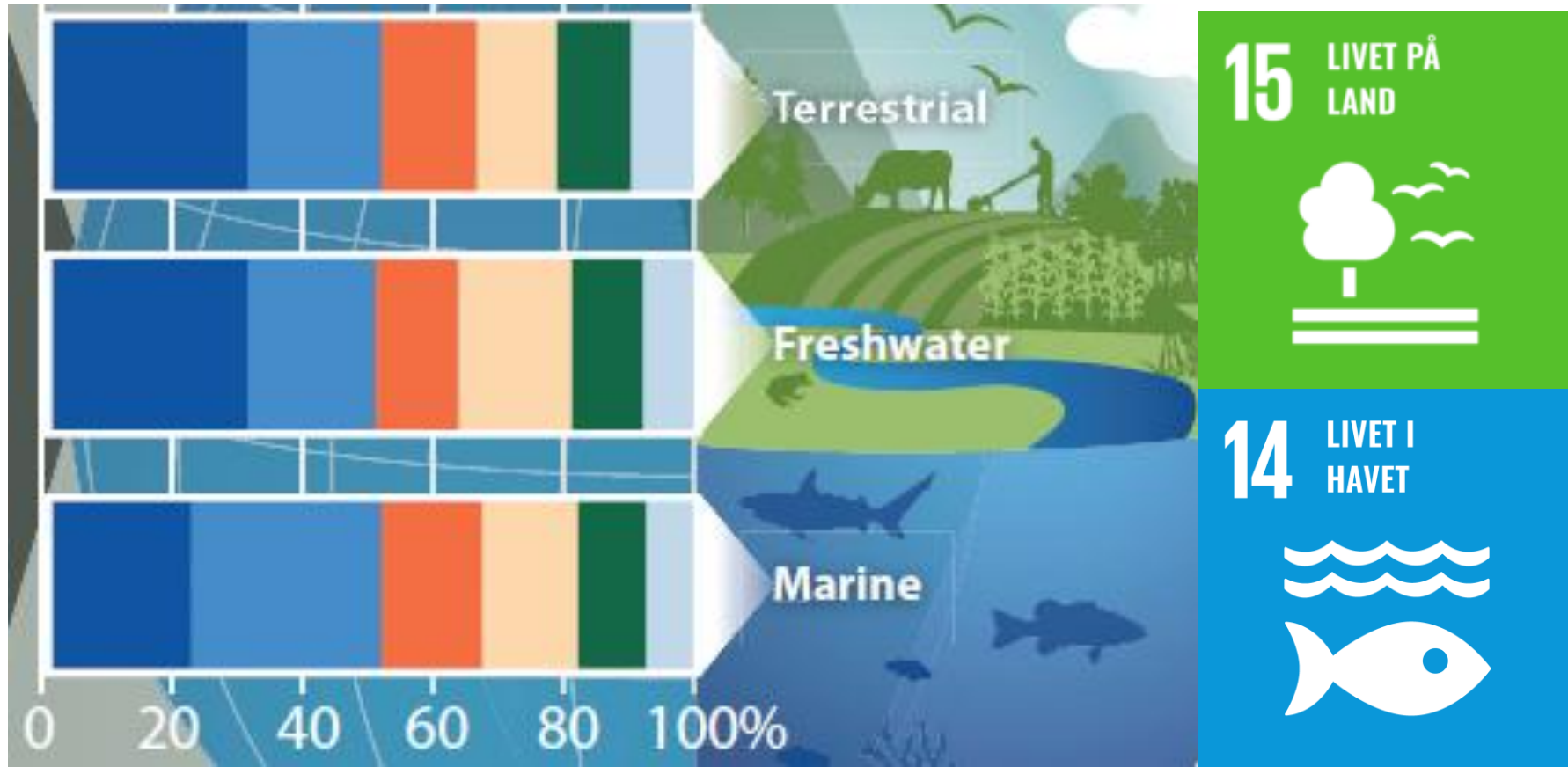
Naturødeleggelse: Fremmede arter

Fremmede, introduserte arter kan konkurrere ut, jakte på, spre sykdommer til eller konkurrere yr stedegne arter, og dermed forstyrre lokale økosystemer. Dette skjer ofte gjennom internasjonal handel og transport. Klimaendringene kan gi livsgrunnlag for slike arter. Som atomkraft kan dette potensielt gi oss et problem i tusenvis av år.

Naturødeleggelse: De fem hovedårsakene

- Arealbruk
- Utnyttelse
- Klimaendringer
- Forurensning
- Invaderende arter
- Annet

Figur 3.7 NOU 2024:2 I samspill med naturen

Hvorfor er vi der vi er i dag?

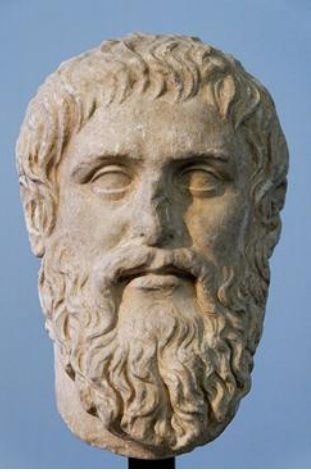
- Fra et uproblematisk vekselforhold til naturen til et problematisk
  - I årtusener **brukte** mennesket naturen for å overleve
  - Fra slutten av 1700-tallet begynte det å **forbruke** naturen; den industrielle revolusjon, en mye mer effektiv utnyttelse av naturens energikilder
- Ideologiske og filosofiske forutsetninger
  - Den kristne skapertro?
  - En sekulær holdning til skaperverket?
  - Mennesket vil være herre på haugen?
- Økonomiske forutsetninger

Den kristne skapertro?

- Lynn White jr.: «The Historical Roots of Our Ecologic Crisis», *Science* 1967
- Den jødisk-kristne skapelsesfortelling har mye av skylden for vår økologiske krise. Mennesket inntar her en herskerrolle (“råde over”; legg den under dere”) og naturen skal tjene dets behov og ønsker.
- Kristendommens dominerende stilling i Vesten har gitt denne enormt gjennomslag
- Økologiske teologi vokst frem delvis som svar på White
- Kristen tro uten svar?

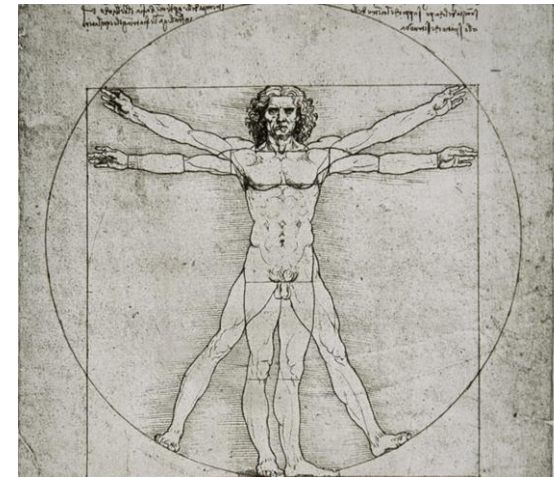
En sekulær holdning til skaperverket?

- Har mennesket etter hvert løsrevet sin forståelse av naturen fra Gud?
- Fremmet av en dualistisk tenkning om mennesket og naturen: Kroppen og naturen mindre verd enn ånd og sjel.
  - I filosofien (Platon og Rene Descartes (1596-1650))
  - I kristen tradisjon: Åndsarbeid langt viktigere enn kroppsarbeid.
- Menneskets sjel og tanke er overordnet alt det naturlige og mennesket kan derfor bruke naturen som instrument for sine formål og behov.

Mennesket herre på haugen? Antroposentrisme

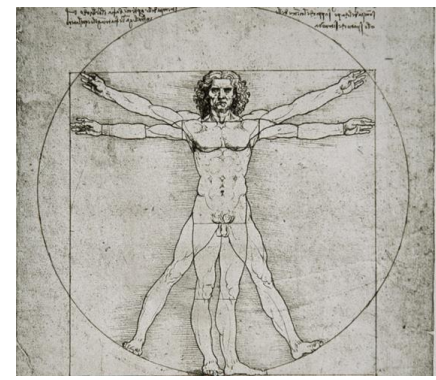

- En moderne variant av prioriteringen av mennesket
- Mennesket har en særlig utrustning – emosjonelt og rasjonelt
  - Kan bearbeide, manipulere, kontrollere, styre naturen
- Samtidig: Mennesket er helt avhengig av naturen for å overleve
- Fordi mennesket er i en særstilling – er naturen et instrument som skal dekke menneskets behov
- Mennesket må gis en eksklusiv tilgang til naturressurser – de høyest rangerte må først sørges for, på bekostning av de/det minst verdifulle

Alternativer til antroposentrisme

- **Gjensidig tilordning** mellom mennesket og natur: menneskets verd og egenskaper må balanseres mot naturens integritet og (egen-)verdi
- **Prinsipiell likestilling** mellom menneske og naturens levende vesener (biosentrisme), eller også i forhold til dens ikke-levende deler (økosentrisme). Menneskets forrang oppgitt
- En **helhetlig (holistisk) tenkning** omkring naturen og menneskets plass i den.
  - Ofte (ikke nødvendigvis) en religiøs ramme: naturen inkluderer en guddommelig tilstedeværelse (panteisme) som fordrer respekt og innordning fra mennesket.
- Er dette bedre alternativer?

Antroposentrisme – bare noe negativt?

- Altfor urealistisk og idealistisk å oppgi mennesket særstilling? En trussel mot velferdssamfunnet?
- For: Er det noen annen enn mennesket som kan vise en tjenlig vei fremover – i kraft av sine evner og overlegne rasjonalitet?
- En rasjonell øyeåpner: Kan det som er det beste for mennesket isoleres fra det som er det beste for naturen? En ødelagt natur er også en katastrofe for mennesket.
- Et godt liv for mennesket forutsetter et godt liv for naturen. Balanse.
- Tanken om menneskets særstilling i kraft av sine forutsetninger må korrigeres og finstilles, men kan den oppgis?

Økonomiske forutsetninger

MEMAN

Free Market

['frē mār-kat]

An economic system based on supply and demand with little or no government control.

- En dominerende neoklassisk konkurranseorientert markedsøkonomi
  - Et rasjonelt ønske om å maksimere produksjon, fortjeneste og tilfredsstillelse av menneskelige behov
  - Forutsetter menneskelig frihet og utfoldelse av egeninteresse. Dette ansporer til innsats
  - En innebygget dynamikk som søker mot økt produksjon, økt forbruk og økt økonomisk vekst
  - En slik dynamikk forutsetter ofte tilfredsstillelse av behov ut over det nødvendige
  - Identiske produkter skapes for å øke fortjeneste og holde liv i veksten. Fremmet ved reklame.

Økonomiske forutsetninger

MEMAN

Free Market

[frē'mār-kat]

An economic system based on supply and demand with little or no government control.

- En slik markedsøkonomi er globalt ekspansiv
  - Mange i den tredje verden har et ønske om å få de goder den vestlige verden så langt har vært alene om. Eller i det minste noe av den
  - Medfører en enorm oppgradering av ressursbehov
- En trussel mot naturens bærekraft?

Økonomiske forutsetninger

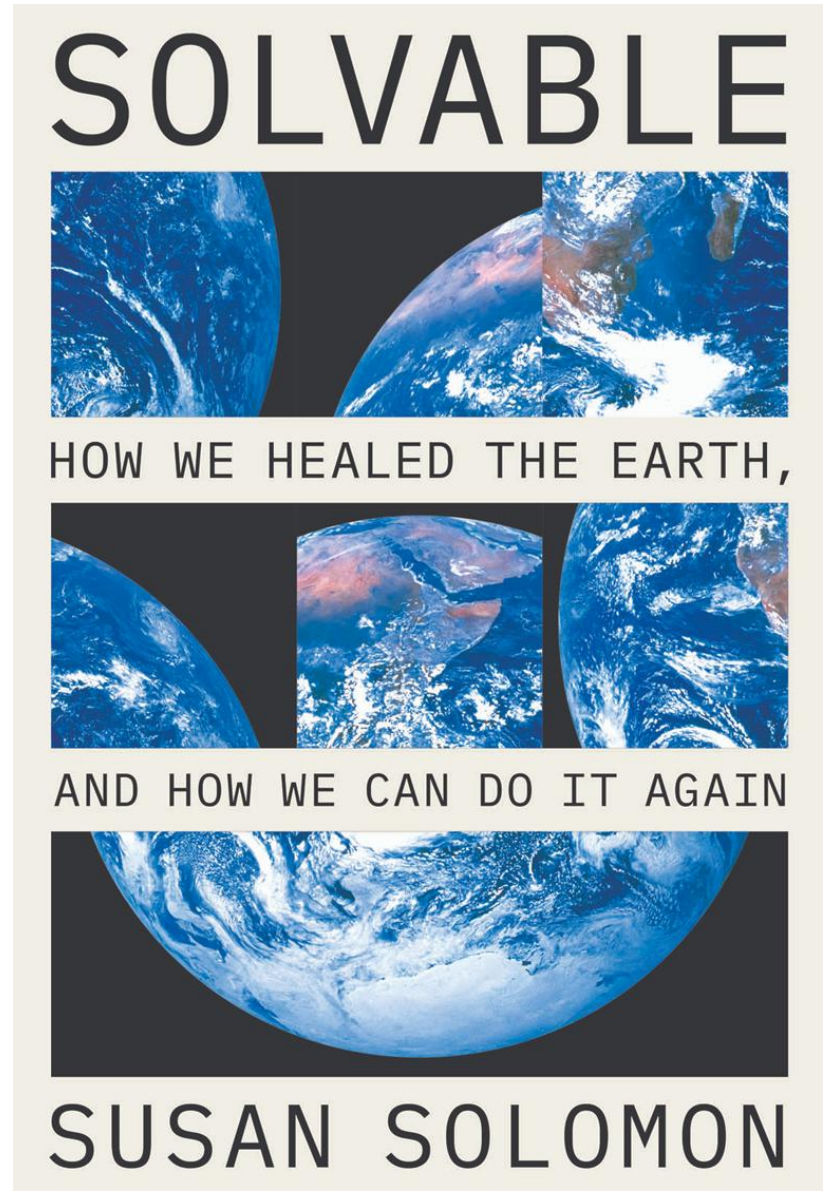

MEMAN
Free Market
[fré'már-kat]
An economic system based on supply and demand with little or no government control.

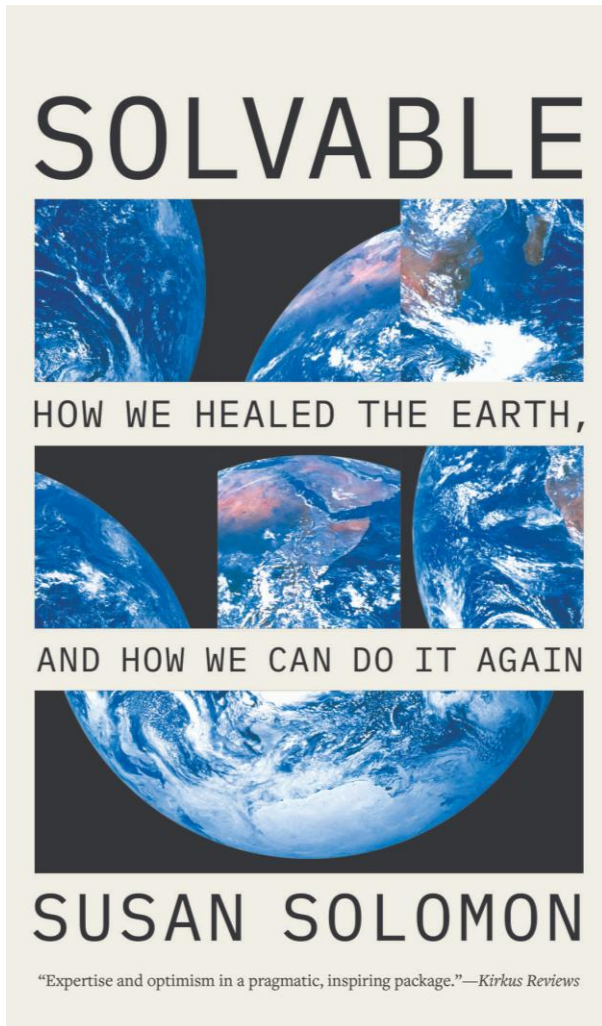
- Noe som bremser dette?
- Blandingsøkonomi:
  - En viss statlig styring og mye frihet, med vekt på fri markedsøkonomi
  - Egeninteressen balansert av samarbeid og demokratisk kontroll. Omsorg og velstand skal bli alle til del
  - En reell bremse?
- En teknologisk løsning en bremse?
  - Natur- og ressursproblemene delvis løses ved hjelp av teknologi
  - Forutsetter ikke det økonomisk vekst? Bruntlandkommisjonen (1987)
  - Bevaring av natur og økonomisk vekst en tjenlig miks?
  - Vil teknologi og økonomisk vekst komme alle i samfunnet til gode?

Finnes det lys i den krisepregede
økologiske tunnel?

Er det lys i den naturvitenskapelige tunnel?

Kan løses

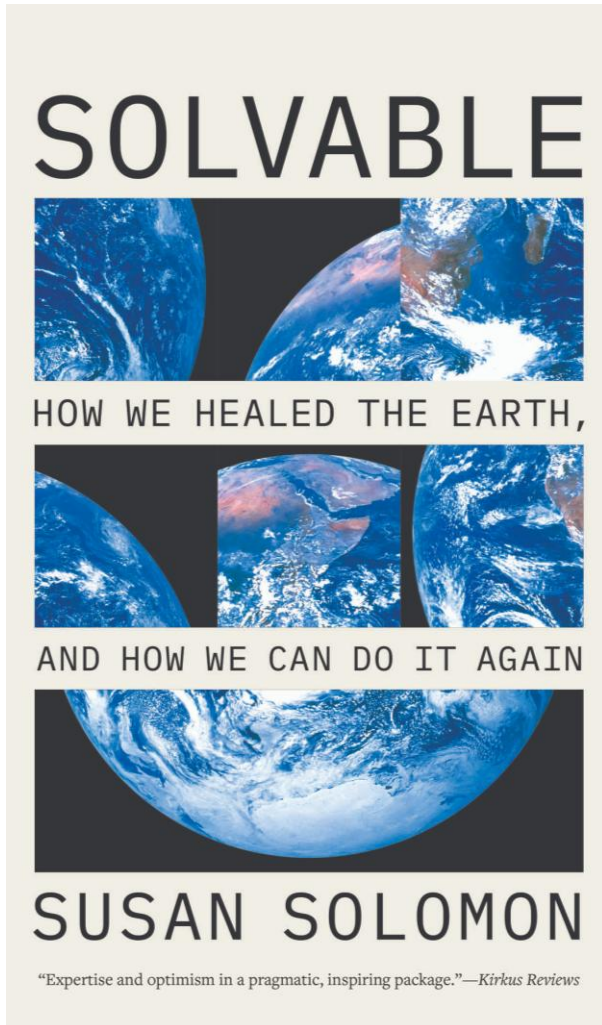
Ikke håpløst

- Menneskeheten har allerede løst flere miljøproblemer som har truet planeten, så klimaendringer er ikke unike.
- Lærdommer fra disse seirene gir
  - inspirasjon
  - et praktisk veikart for miljøarbeid

Fem store saker

- smog (forurensning i byer)
- ozonnedbrytning
- plantevernmidler (DDT m.fl.)
- bly
- noen klimagasser (KFK m.fl.)

Kan løses

Problemer løsbare når de er

- personlige
- merkbare (perceptible)
- praktiske alternativer finnes

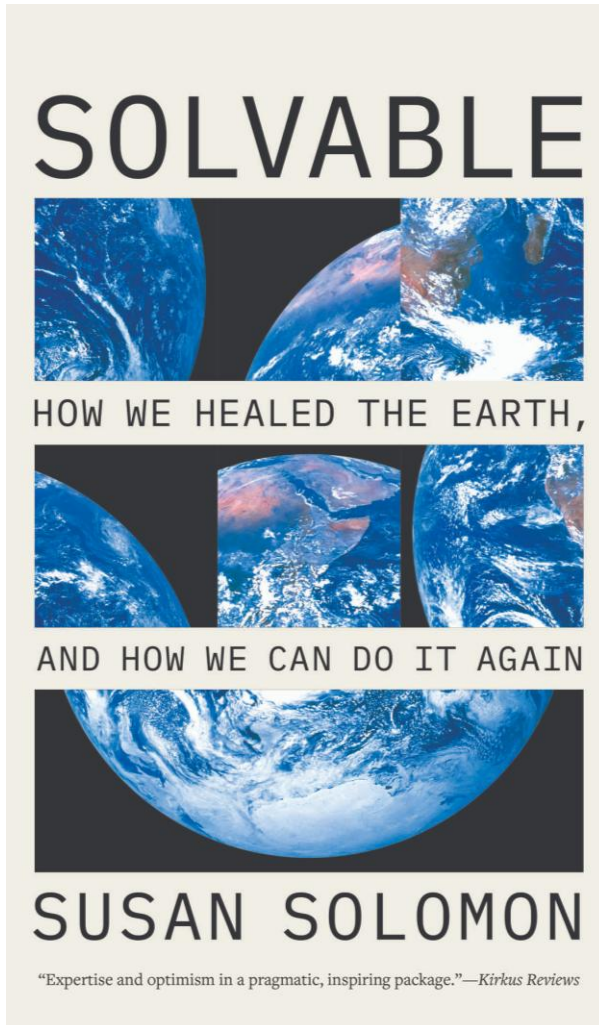
Personlige og merkbare

- flommer
- hetebølger
- branner

Praktiske alternativer

- ren energi er blitt rimelig og bredt tilgjengelig

Kan løses

Suksess

- vitenskapen identifiserte skade
- folk mobiliserte
- politikere handlet
- industrien tilpasset seg
  - ofte raskere og billigere enn ventet

Er det lys i den økonomiske tunnel?

- Myndighetene kan legge mer hånd på det økonomiske ratt
  - Finnes nok en vilje hos noen, men forbruksvaner er vonde å vende
  - Noen myndigheter er sterke tilhengere av en fri markedsøkonomi
  - Kraftige motkrefter: Upopulært å stramme inn (gjenvalg). Økonomien fungerer tilsynelatende godt og til de fleste tilfredsstillelse.
  - En for tung hånd er en utfordring for finansieringen av velferdssamfunnet
- Er våre myndigheter tilstrekkelig harde på rattet?
  - Bensin- og diesellavgiftene?
- To mer økologiske alternativer:
  - Økologisk økonomi
  - Smultringsøkonomien

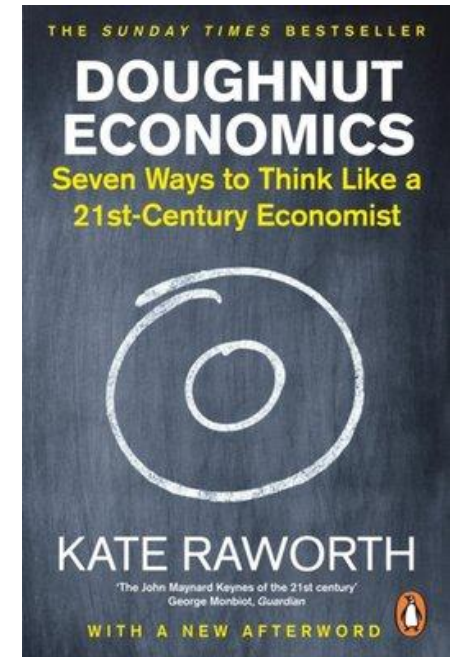
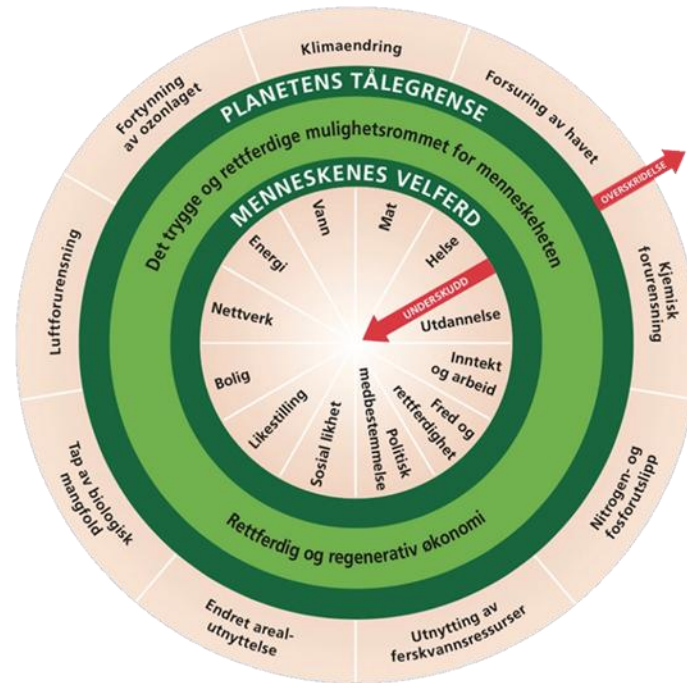
Økologisk økonomi

- Strukturell forandring av tradisjonelle økonomiske systemer. Et langt videre perspektiv på mennesket, samfunnet og naturen enn i markedsøkonomien
  - Gjenbruks- og kretsløpsøkonomi ↔ Bruk og kast
  - Samarbeid mer fremtredende enn økonomisk konkurranse
  - Økonomisk konkurranse må også inkludere momentene natur og kultur. Tas med i regnestykket.
- Gjenbruk og kretsløp i noen grad innarbeidet i norsk økonomi?

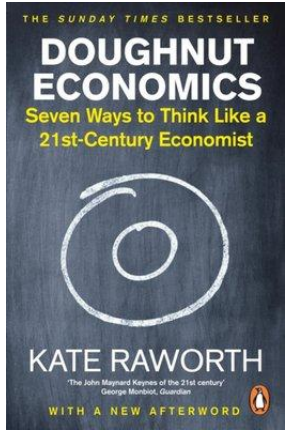
Smultringsøkonomien (Kate Raworth)

- Et mer helhetlig syn på økonomisk utvikling
- Rammeverk for bærekraftig utvikling
  - Kombinerer økonomi, sosial velferd og økologiske begrensninger
  - Smultringen

- Den bærekraftige utvikling innenfor de to ringene: Et møte mellom de menneskelige behov og det økologisk bærekraftige

Smultringsøkonomien

- I smultringen prioriteres menneskelig velvære over økonomisk vekst
- Vil skape et trygt rom for menneskeheten med en økonomi som både virker fornyende og fordeler ressurser rettferdig
- Ubegrenset økonomisk vekst en fare for mennesket og planeten
- En økonomisk praksis der en etterfyller og gjenoppretter naturlige ressurser: fornybar energi, sirkulære produksjonsprosesser og bærekraftig jordbruk
- En multidisiplinær tilnærming (økonomi, sosiale forhold og økologi), respekt for økologiske grenser og for andre forhold enn økonomisk vekst
- Praktikabelt? Universelt anvendelig? For lite fokus på ressurser?

Er det lys i den økonomiske tunnel?

- Gode alternativer til en hardcore markedsøkonomi?
- Realistiske? For idealistiske?
- Er det mulig å komme ut av den frie markedsøkonomiens favntak?
  - Bremsse friheten?
  - Begrense egeninteressen?
  - Tilfredshet med noe istedenfor gigantisk tilfredsstillelse av materielle «behov»
  - Finne alternativer til det økonomiske vekstmantra?
  - Gjenbruk og kretsløp istedenfor bruk og kast?
- Vil vi – kan vi – må vi?

Lys i den etiske tunnel?

- Ja, heldigvis. Det har skjedd en vesentlig oppvåkning
- Økologisk etikk er definitivt en meget sentral og viktig del av dagens etiske tenkning og prosjekter.
- Enorme etiske utfordringer – utfordringer som går langt ut over det enkeltmennesket kan løse. Et samfunnsmessig og politisk prosjekt

Økologisk etikk

- Økologisk etikk inkluderer både det som gjelder enkeltmennesket og det som gjelder det sosiale/politiske
- Økologisk etikk inkluderer alle tre etiske tilnæringsmåter
  - Plikt-/regeletikk relatert både til regler (eks.: menneskerettigheter) og prinsipper (Eks.: føre-var prinsippet)
  - Konsekvens-/formålsetikk: å søke de beste konsekvenser (økologisk balanse) og de gode formål (fred, rettferdighet)
  - Dydsetikk: fokus på menneskets personlige karakter og moralske egenskaper: Omsorg, enkelhet, undring, medfølelse, måtehold
- Alle tre nødvendige i samspill da de hver for seg også har sine begrensninger.

Lys i den ideologiske tunnel?

- Ja, og i denne sammenheng er det naturlig å fokusere på de positive forutsetninger som finnes i kristen tenkning
- Lynn White jr. trenger å utfordres – han er ikke glemt, hverken av de som bruker han mot kristen naturetikk eller av oss

Har kristen tro og teologi noe å bidra med?

- Hva er karakteristisk for «kristendommens økologi»?
- Spenning i den bibelske forståelsen av forholdet menneske – natur
  - Mennesket en forvalter av naturen – en særstilling som skapt i Guds bilde 1 Mos 1:26f)
    - Skal «dyrke og passe hagen» (1 Mos 2:15) og under særlig beskyttelse (1 Mos 9:5f)
  - Mennesket del av naturen (Sal 104:14f).
    - Delene hører sammen og begge avhenge av Gud. Solidaritet i skaperverket
- Ut fra kristen tro har naturen en selvstendig verdi – uavhengig av dens verdi for mennesket og denne verdi gjelder hele skaperverket. Fordi:
  - Den er skapt av Gud
  - Den lovpriser Gud (Sal 19:2-5; 148)
  - Den skal også få del i forløsningen/frelsen (Rom 8: 19-21)
- Gud holder skaperverket stadig ved lag (Sal 104:27-30)
  - «Du gir og de sanker, du åpner hånden og de blir mette av det gode, du gjør jorden ny»
  - Sabbatsår og jubelår (3 mos 25: 7-9). Mennesket skal la jorden hvile, for jordens skyld.

- Samtidig: Realisme

- Mennesket er en synder. Både en skapelsesfortelling og en syndefallsfortelling
- Griskhet, grådighet og egeninteresse er ikke noe menneskelig fremmed – heller ikke i et kristent perspektiv
- Det er ikke til å forundres over at det kan gå, og går, den gale veien – også økologisk
- Syndens realitet er den del av menneskelivet
- Men skal vi slå oss til ro med det? Langt fra. Det er ikke et ideal å føde med smerte eller alltid svette for å få sitt brød, som vi leser om i 1 Mos 3. Guds vilje er at vi skal søke det gode, det som bygger opp, det livet som er etter hans vilje.
- Erkjennelsen av syndens realitet gir oss en realistisk forankring, men ikke et ideal

Kristen tro og økologi

- Skapelsen glemte i NT?
  - Jesus priser fuglene på himmelen og liljene på marken (Matt 6:25-33) og bruker naturbilder i liknelsene (såmannen, sennepsfrøet, fikentreet)
  - Paulus: Skapelse og frelse hører sammen. Et håp om et fremtidig fredsrike, en fullkommen shalom-tilstand (Rom 8:18-25). Radikal påstand.
  - Det kristne livet leves i verden, med lidelse og forfølgelse, men ikke som en åndelig verdensflukt.
  - Den ufullkomne verden overlates ikke til seg selv. Mennesket er kalt til å leve i og for skaperverket. Ting kan forandres; nyskapelsen er på vei.
  - Skapelsen ikke bare noe midlertidig. Nyskapelsen er ikke en flukt fra skapelsen, men en virkeliggjøring av Guds opprinnelige hensikt med skapelsen. Den nye jord er ikke utenfor, men på jorden (1 Tess 4:17). Guds frelsesplan forsterker ansvaret for det skapte.

Nattverd og økologi

- Brød og vin – et gode for menneskets liv og menneskets frelse
  - Offertoriets materielle gaver (mat, penger, brød og vin) er Guds gaver, tegn på hans kjærlighet og redskaper han bruker for å skape liv og frelse til mennesker.
  - Om «jorden og det som fyller den hører Herren til» (Sal 24:1; offertoriebønnen), må en alltid anerkjenne at det jordiske står i en relasjon til Gud.
  - Det materielle, skapte og åndelige tenkes sammen på en ny måte i nattverden: Kristus i skaperverket og Kristus i nattverden hører uløselig sammen
  - Nattverden kan gi hjelp til
    - å fastholde at Gud vedkjenner seg sin skapning
    - at den reflekterer et ønske om å bevare jordens goder/naturen
    - at jordens goder/naturen kan bevare sin guddommelige hensikt.
  - Noe også å tenke på når vi går til nattverd?

Det kristne håp som økologisk ressurs

- Å formidle håp hører til kirkens grunnleggende oppdrag
- Både et eskatologisk håp og et håp for denne verden
- Et økologisk håp er på den *ene side* et håp om at Gud en gang skal fornye og gjenopprette alt det som er ødelagt, også naturen
- Et økologisk håp er på den *andre side* et håp for denne verden, et håp om at mennesket i solidaritet med den natur det er en del av, skal realisere en bedre verden her og nå

Håp som økologisk ressurs

- Et håp – hva er vitsen?
  - Et håp er mer enn et ønske, men springer ofte ut fra et ønske
  - Et håp når ut over det en realistisk sett tenker er mulig
  - Et håp kan gi syn for nye muligheter, gi hjelp og bære gjennom tunge tider
  - Et håp kan motivere til innsats og bidra til forandring.
  - Et håp forankret i et fellesskap er sterkere enn summen av enkeltmenneskers håp

Det kristne håp som økologisk ressurs

- Håp om hva?
  - Et håp om en levelig jord også i fremtiden
  - Et håp om en god fremtid for barn, barnebarn og kommende generasjoner
  - Et håp om at vi som mennesker kan være villig til å prioritere annerledes
  - Et håp om at den individuelle lengselen etter det materielle må erstattes av lengselen etter fellesskap og varige verdier
  - Et håp om en endelig forløsning som inkluderer så vel mennesket som naturen
- Et realistisk håp?
  - Ofte en følelse av maktesløshet
  - En etisk og kristelig sett uomgjengelig utfordring og oppgave
  - Vi må gi håpet rom og holde fast ved det!

Hvordan redusere naturødeleggelse og klimautslipp?

- Utfordringene må møtes på tre plan
- Personlige valg
  - Vi har et ansvar for valg som vi selv kan ta.
- Norsk politikk
  - Vi må påvirke politikere til å gjøre gode valg i saker som bestemmes politisk. Mange offentlige tiltak og reguleringer er nødvendige. Vår stemme på valgdagen er viktig, men vi kan også søke påvirkning ved innlegg i medier, i aksjoner eller ved lobbyvirksomhet.
- Internasjonal politikk
  - Norske politikere må arbeide for reguleringer og tilrettelegging internasjonalt. Lobbygrupper og aksjoner kan være virkemidler for oss.
- For klima kan effekten av ulike tiltak sammenliknes gjennom et felles måltall: CO₂-ekvivalenter (CO₂e).
- For naturødeleggelse finnes ikke en slik mulighet.

Klimafotavtrykket I Norge

Utslippene fra nordmenns forbruk i 2017 var 58,2 millioner tonn CO₂-ekvivalenter.

Hver nordmann har dermed et forbruksbasert klimafotavtrykk på 11,1 tonn CO₂-ekvivalenter. Av disse 11,1 tonnene skjedde 42 prosent av utslippene i utlandet. Det betyr at det kommer fra varer eller tjenester som er produsert i andre land eller fra reiser i utlandet.

Norge slipper ut
58,2 millioner
tonn CO₂e

Det betyr
11,1 tonn CO₂e
per nordmann

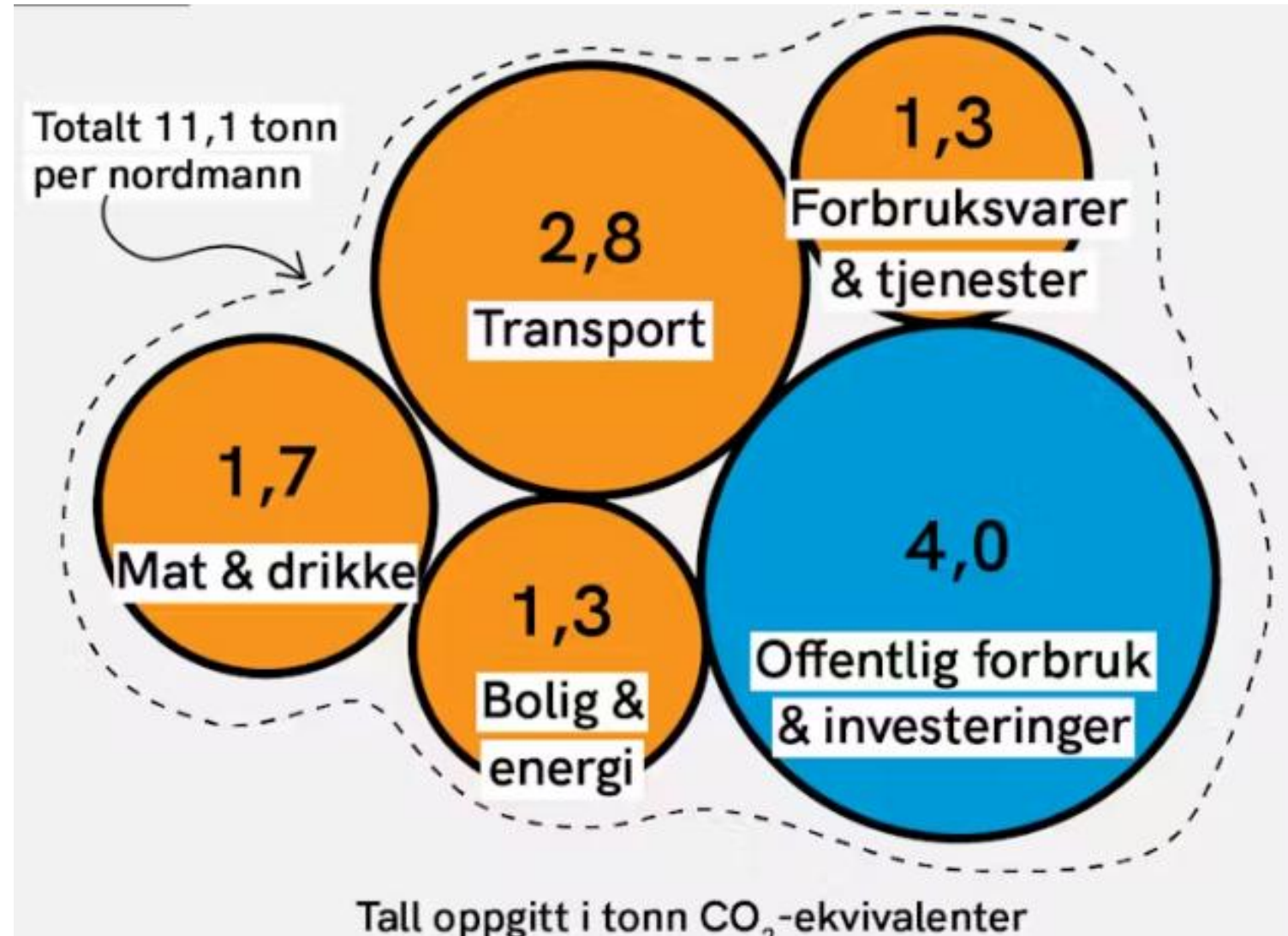

- 33,8 tonn utslipp skjer i Norge
- 24,4 tonn utslipp skjer i andre land
- Norge eksporterer gass og olje tilvarende 10 ganger disse utslippene (560 tonn)

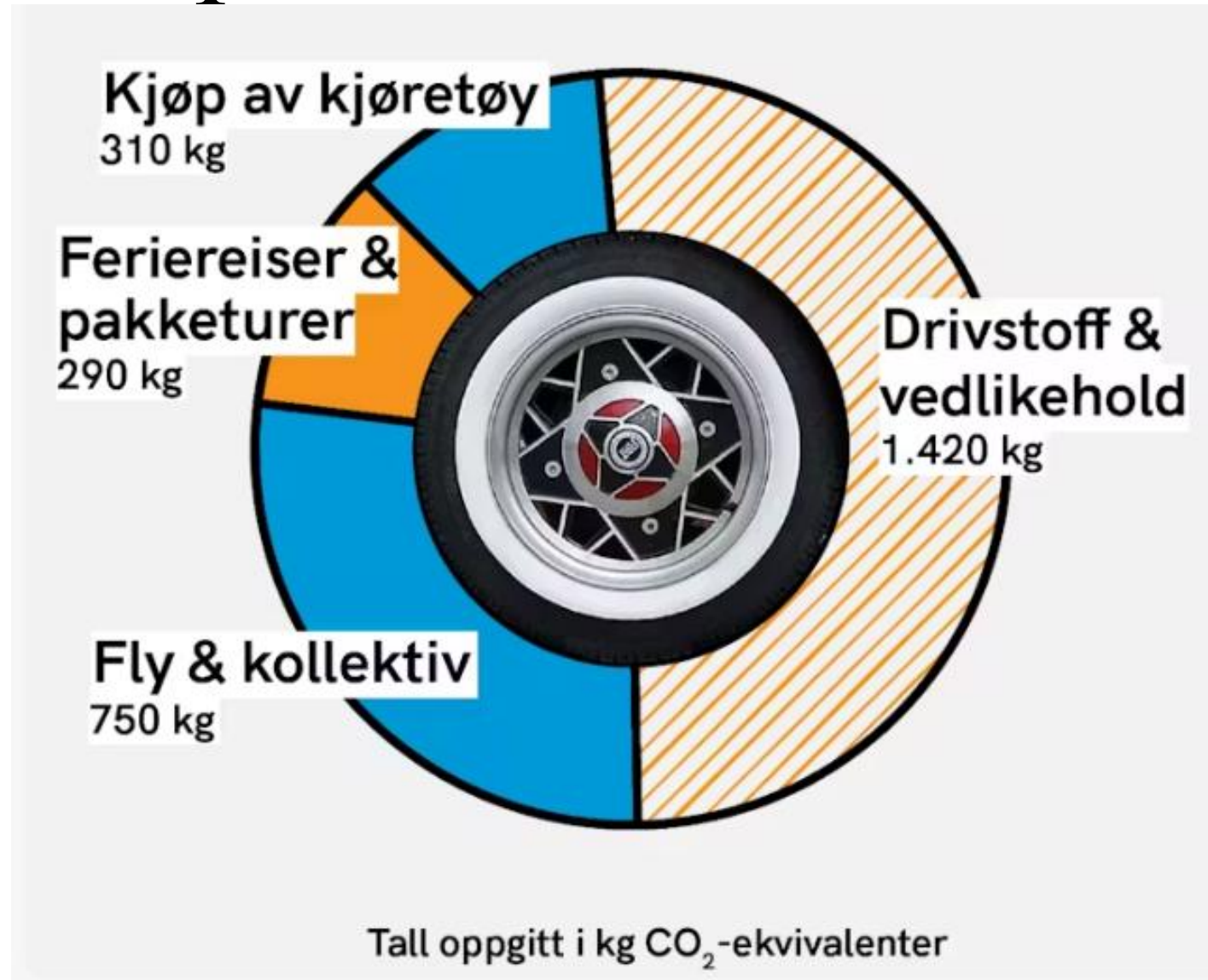
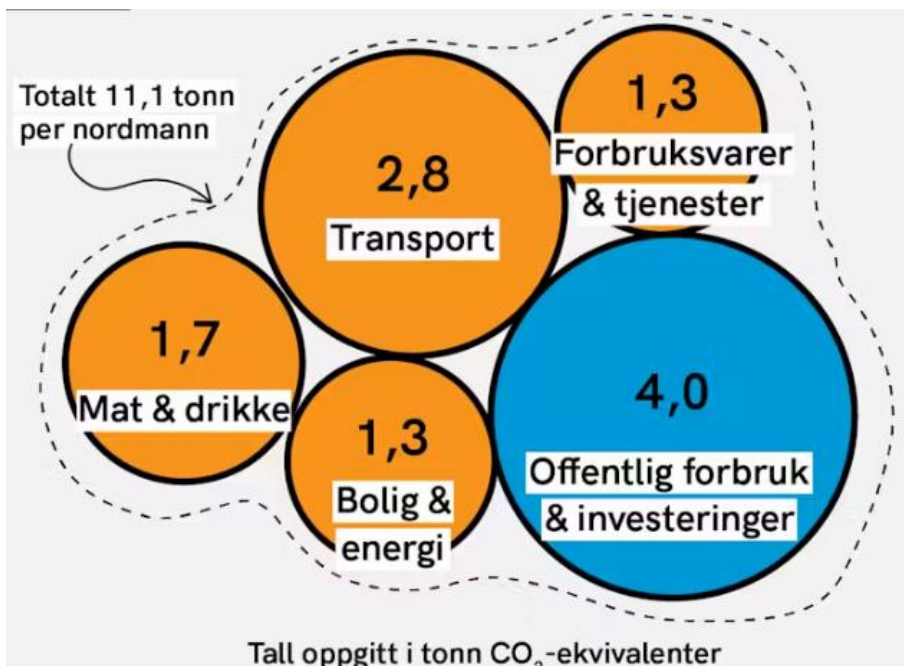
[Dette er utslippene fra nordmenns forbruk | Framtiden i våre hender](#)

Fordeling på kategorier

- 11,1 tonn totalt forbruk på hver nordmann
- 4,0 tonn i offentlig sektor: barnehager, skole og utdanning, helsetjenester, forsvar og politi, veier og infrastruktur mm.
- 7,1 tonn privat forbruk

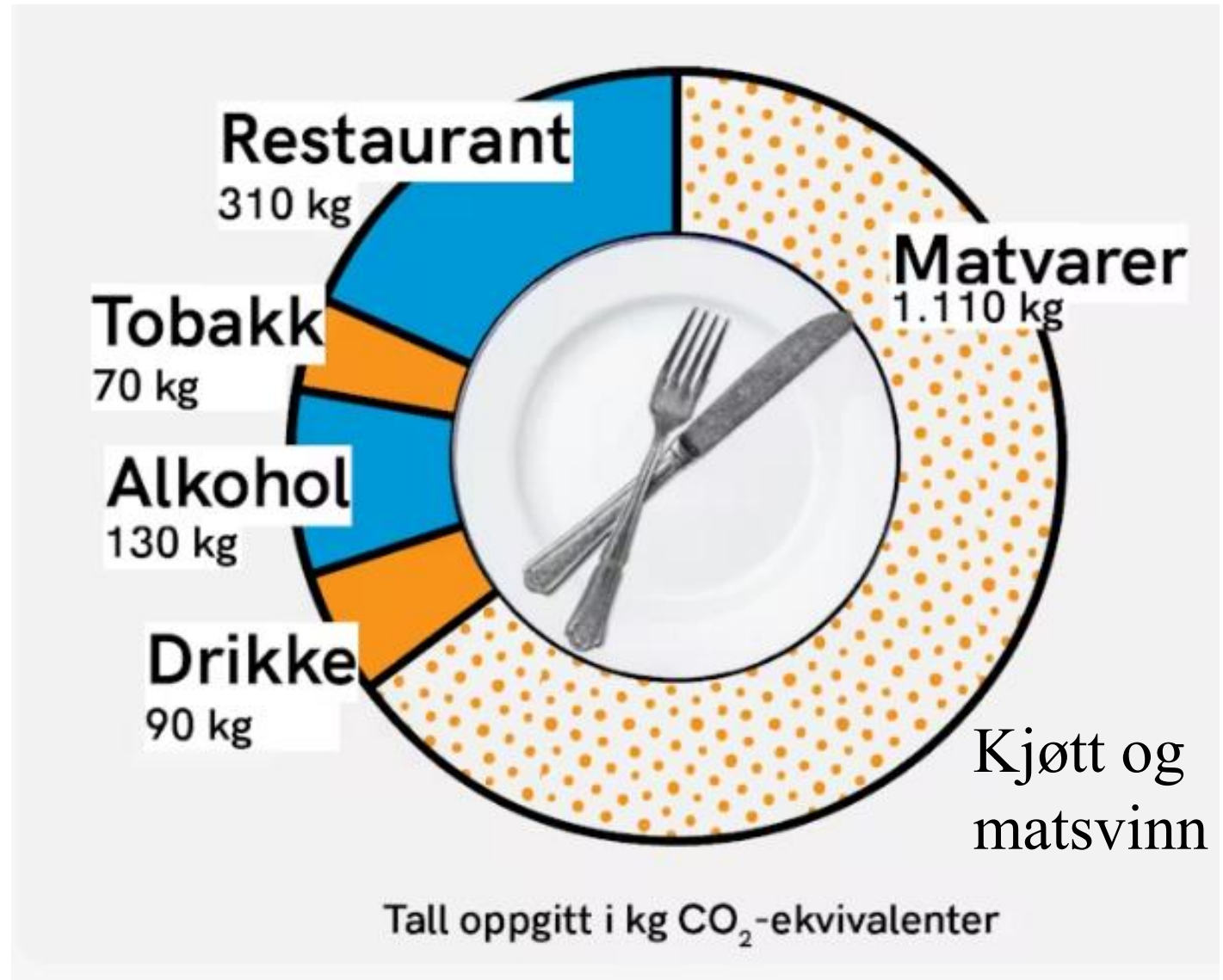
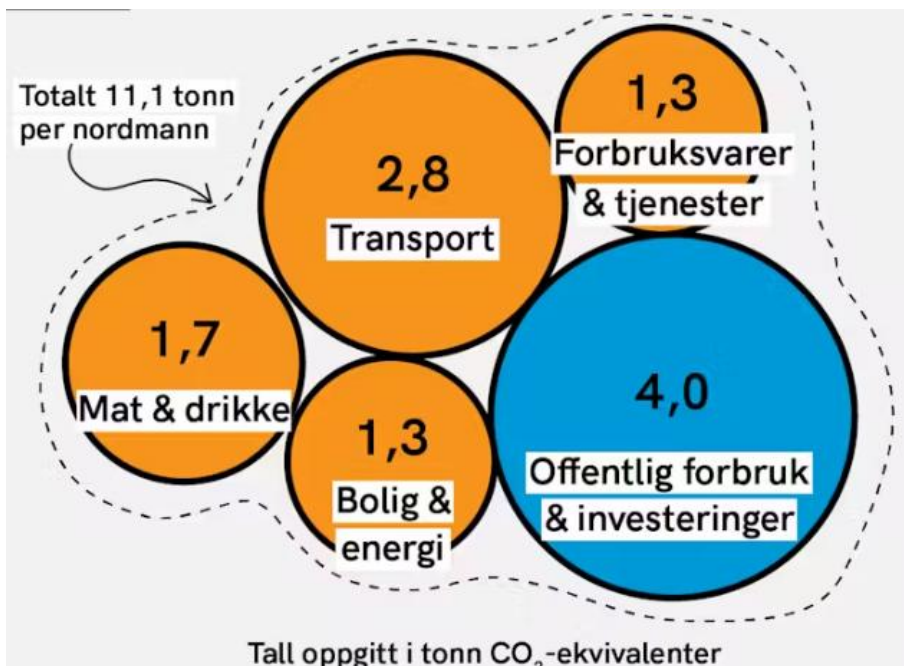

Transport

[Dette er utslippene fra nordmenns forbruk | Framtiden i våre hender](#)

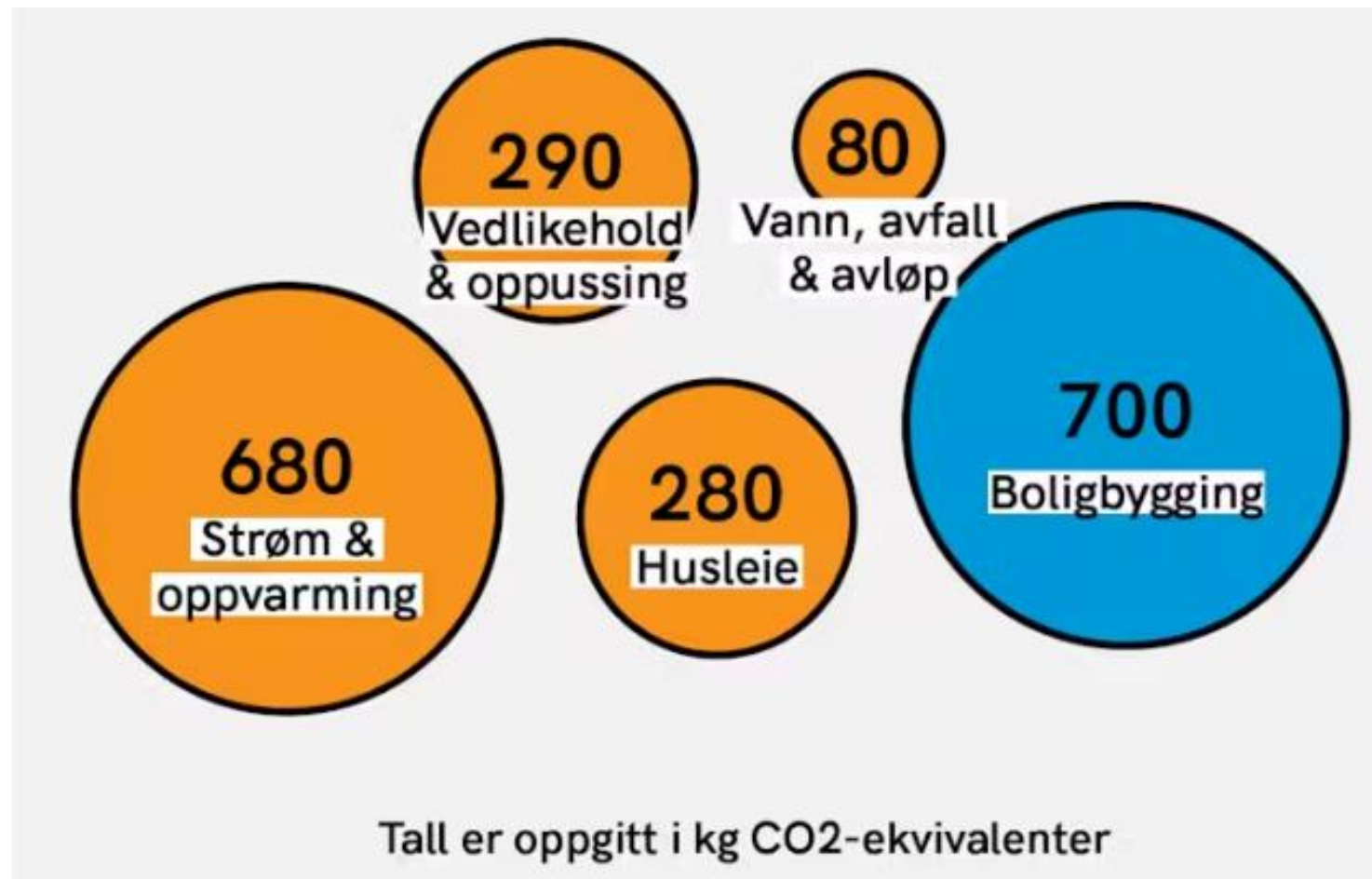
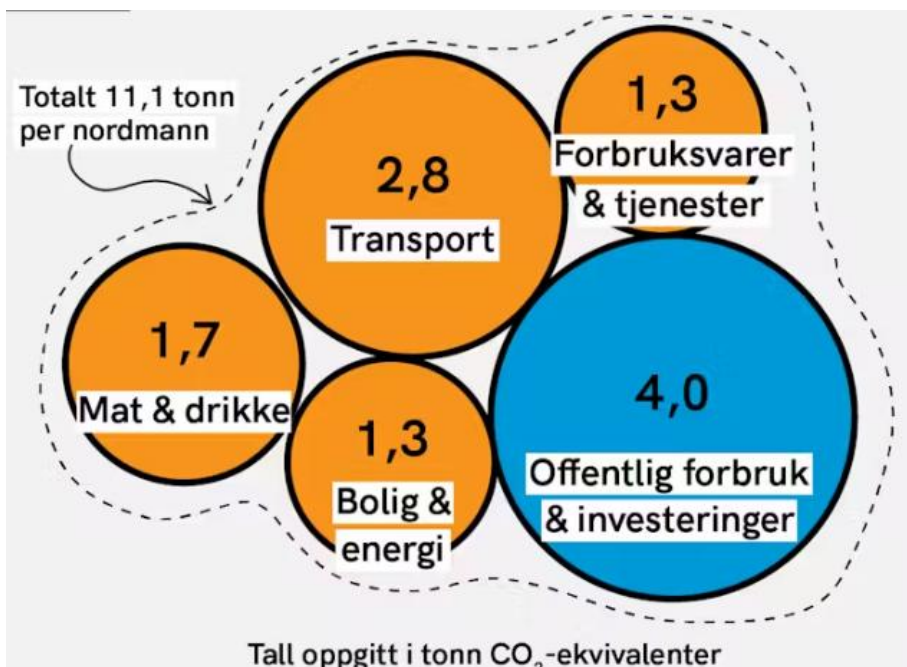
Mat & drikke

[Dette er utslippene fra nordmenns forbruk | Framtiden i våre hender](#)

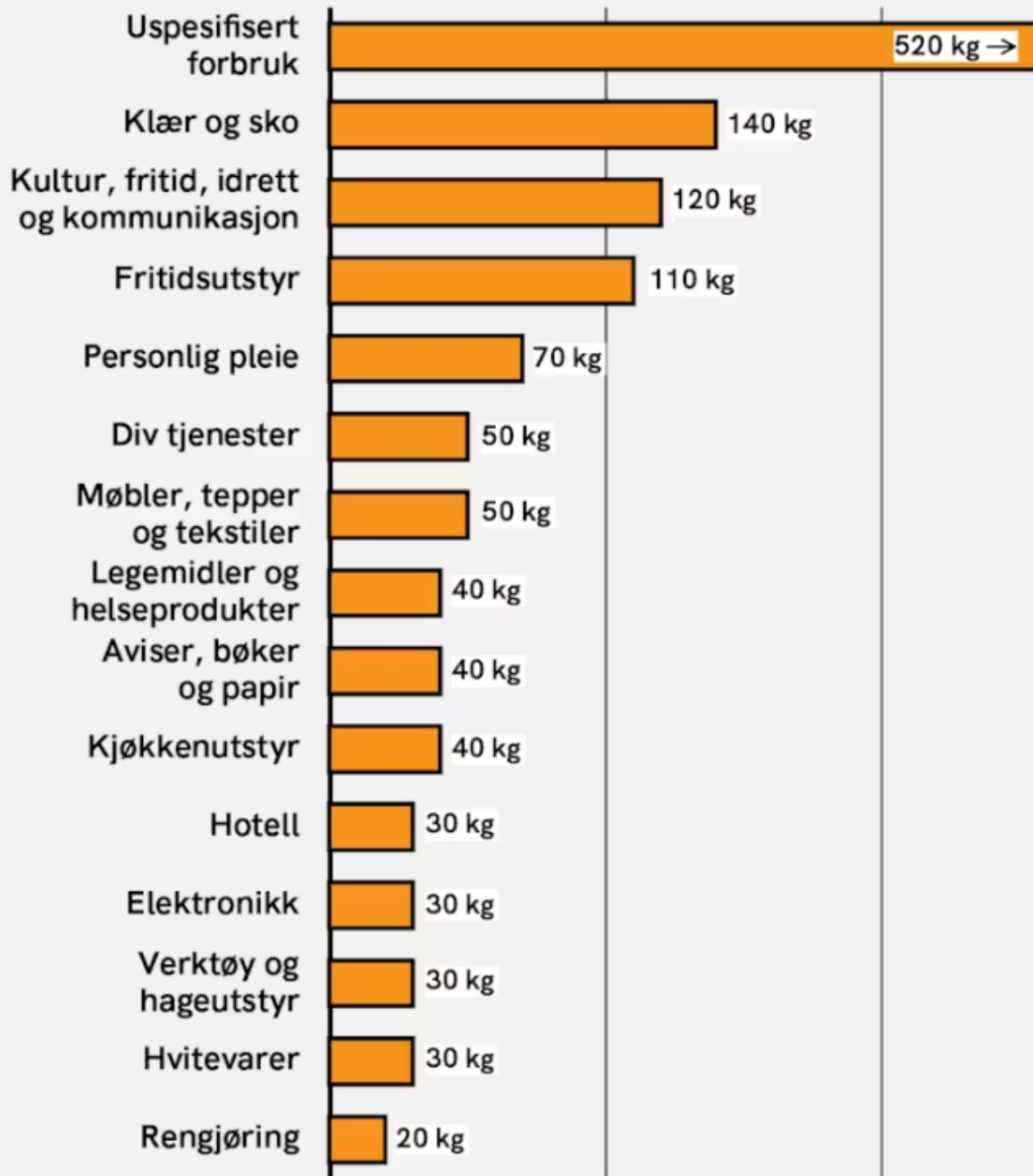
Bolig & energi

Boligbygging her
under offentlig
sektor

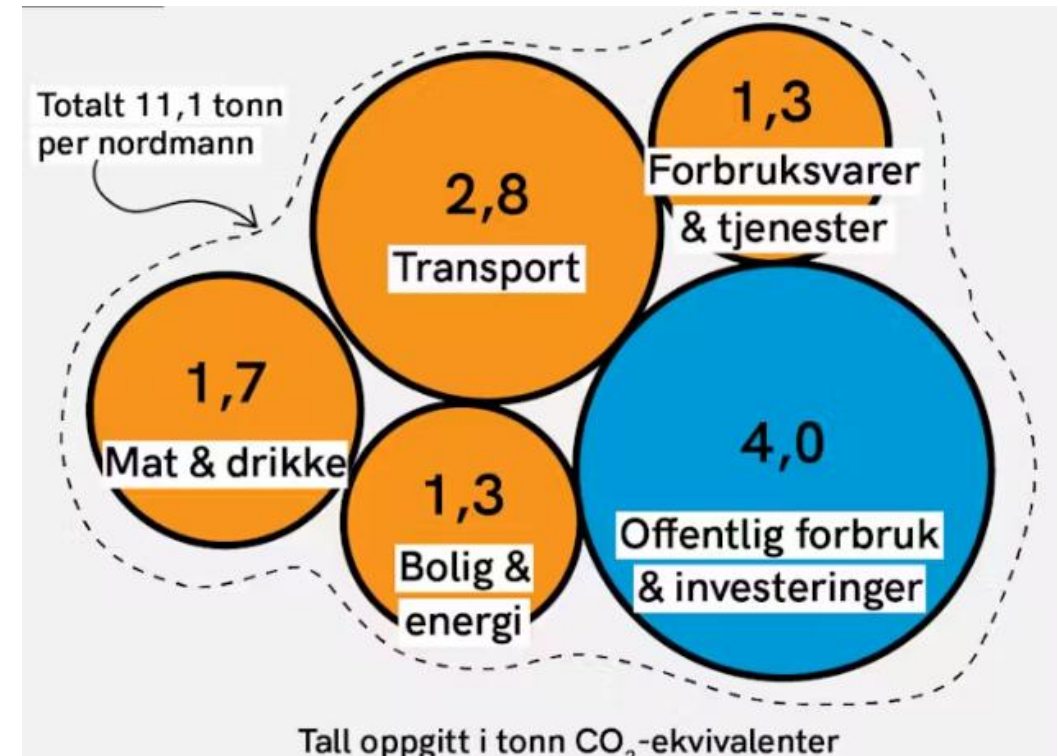

[Dette er utslippene fra nordmenns forbruk | Framtiden i våre hender](#)

Forbruksvarer & tjenester

Tall oppgitt i kg CO₂-ekvivalenter.

[Dette er utslippene fra nordmenns forbruk | Framtiden i våre hender](#)

En personlig klimatest

Klimafotavtrykket ditt

4897
kgCO₂e

Gjennomsnitt i Norge

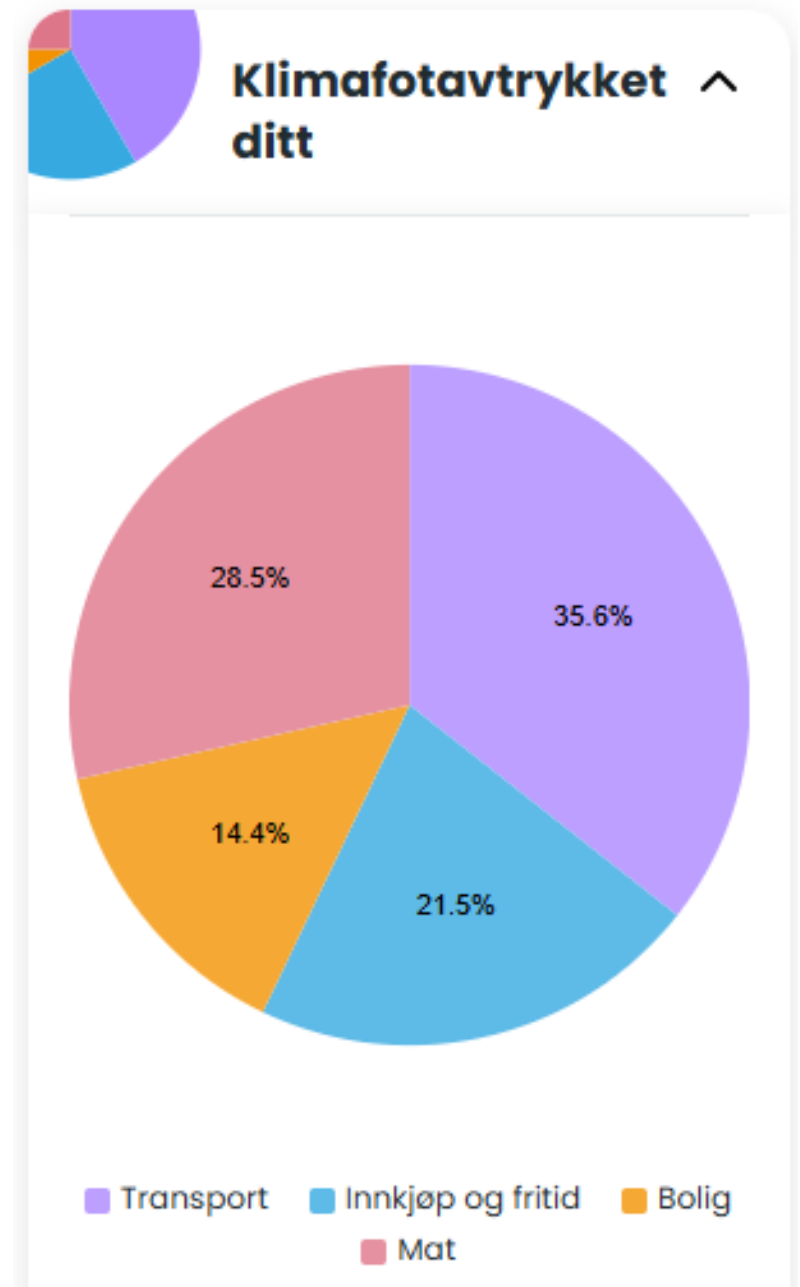
7555
kgCO₂e

7100 kg i oversikten ovenfor

Mål innen 2030

2500
kgCO₂e

Krever systemendringer og endret livsstil

FIVHs Klimatest: PSLifestyle

En personlig klimatest

1. Flyreiser

31%

Oppgitt 3-6 timer/år

1520 kg CO2e

2. Mat

28.5%

1397 kg CO2e

3. Shopping

16.3%

800 kg CO2e

4. Bolig og elektrisitet

10.9%

533 kg CO2e

5. Feriehjem eller hytte

5.1%

250 kg CO2e

6. Bil

3.8%

184 kg CO2e

7. Oppvarming og varmtvann

3.5%

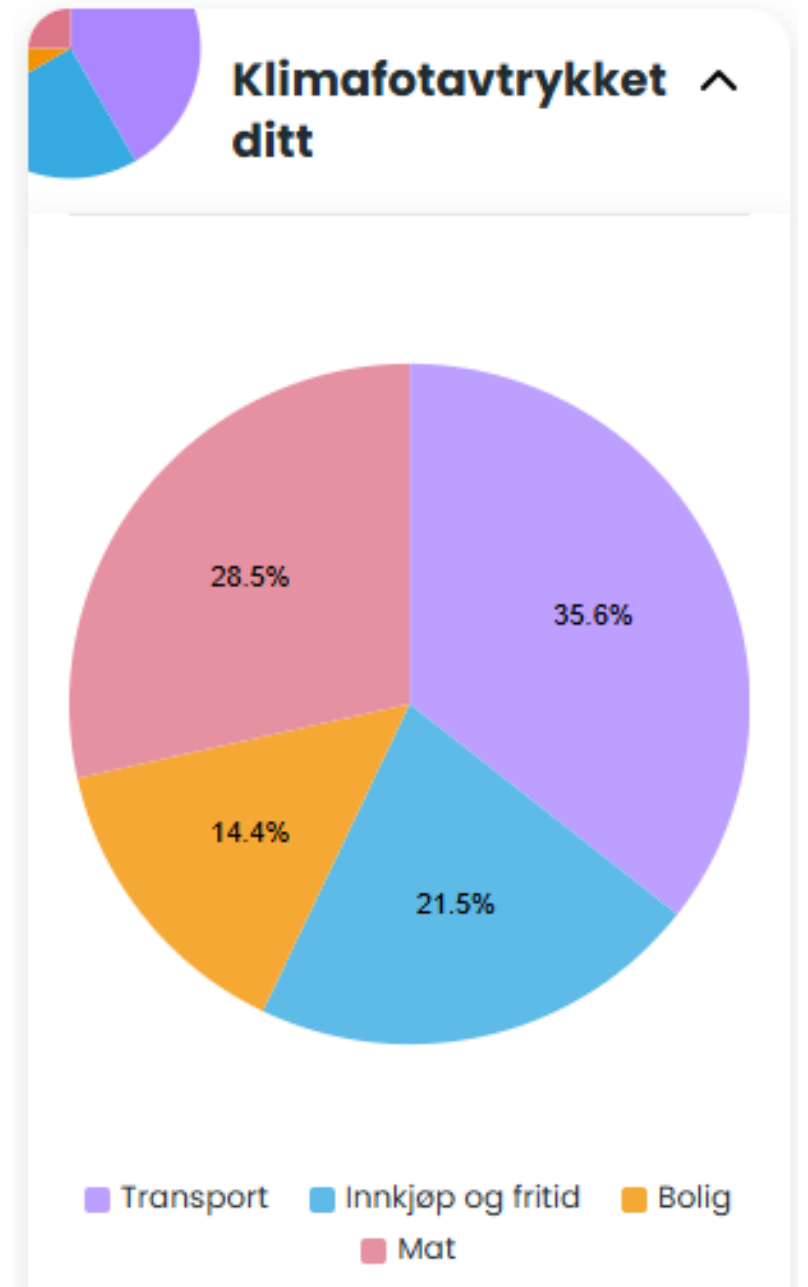
171 kg CO2e

8. Kollektivtransport

0.8%

42 kg CO2e

Tips til forbedringer

Bolig

Bolig

-1.9%

93 kgCO₂e

Skal du flytte? Velg en mindre bolig.

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Bolig

-1.3%

62 kgCO₂e

Produser din egen energi med solceller

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Bolig

-1.1%

55 kgCO₂e

Lei ut et rom hvis du har mer plass enn du trenger

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Transport

Transport

Opptil

-31.0%

1520 kgCO₂e

Begrens flyreisene

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

▾ Legg til i planen din

Transport

-15.5%

760 kgCO₂e

Velg kortreist ferie

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Transport

-9.3%

456 kgCO₂e

Fly sjeldnere, men bli lenger borte av gangen

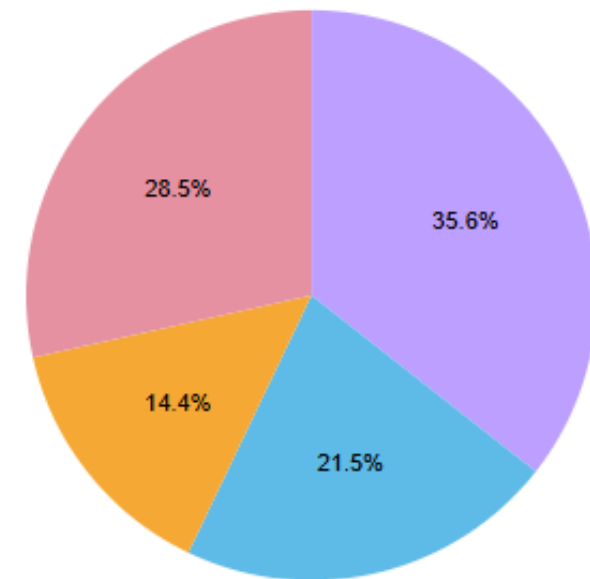
[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Klimafotavtrykket ditt

Transport Innkjøp og fritid Bolig Mat

Tips til forbedringer

Mat

Mat

Opptil
-7.4%
363 kgCO₂e

Ha en vegansk dag!

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Legg til i planen din

Mat

-1.7%
82 kgCO₂e

Velg lokalmat i butikken og på markedsplasser

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Mat

-1.3%
63 kgCO₂e

Bli vegetarianer for et år

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Innkjøp og fritid

Innkjøp og fritid

-8.2%
400 kgCO₂e

Velg brukt

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Innkjøp og fritid

-4.9%
242 kgCO₂e

Reparer og ta vare på det du har

[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Innkjøp og fritid

-1.9%
93 kgCO₂e

Velg miljømerkede og etiske produkter og tjenester

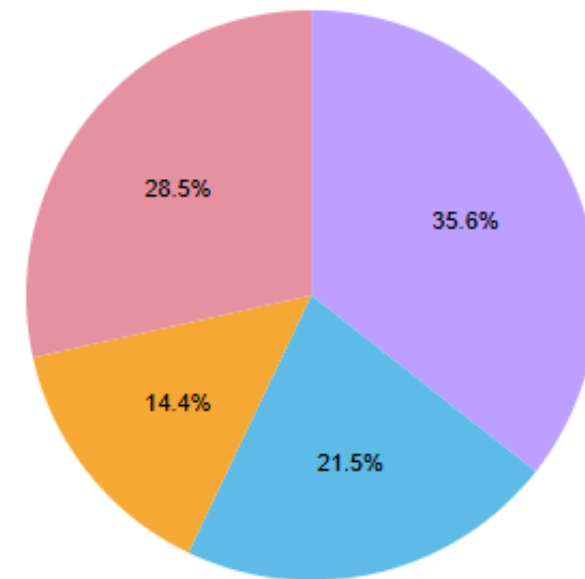
[Se mer](#) ▾

Jeg kan ikke gjøre dette

Jeg gjør dette allerede

Legg til i planen din

Klimafotavtrykket ditt

Transport Innkjøp og fritid Bolig Mat

Grønn gruppe i Nordberg menighet

13 STOPPE
KLIMAENDRINGENE

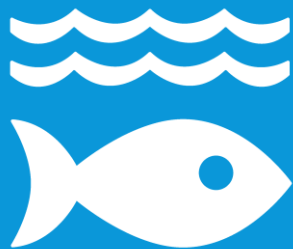
15 LIVET PÅ
LAND

11 BÆREKRAFTIGE
BYER OG
LOKALSAMFUNN

14 LIVET I
HAVET

Strategi
grønn gruppe
Nordberg

Kirken åpner
rom for tro

Kirken er der
livet leves

Kirken er mer
for flere

Kirken for
den enkelte

Benytter oss av
Nordberg kirke
som en bred
kulturarena

Kirken i
samfunnet

Fremmer verdier som
utfordrer og bygger et
godt og bærekraftig
samfunn

Bidrar til at menigheten
arbeider for
bærekraftsmålene om
klimaet, livet på jorda og
utvikling av byen vår

Utforsker nye måter
å være grønn kirke
på

Kirken som
organisasjon

Samarbeider nært med
menighetens stab og
utvalg og
organisasjoner med
samme hovedmål som
oss